

OOST-TIMOR VERKOOS GRONDWETGEVENDE VERGADERING

Het dagboek van een campagne

Dag op dag, twee jaar na het referendum over zelfbeschikking, trokken de Oost-Timorezen op 30 augustus laatstleden naar de stembus om een grondwetgevende vergadering aan te duiden. Dominique Vanderborght, de regionale vertegenwoordiger van Oxfam-Solidariteit in Zuid-Oost-Azië, verbleef tijdens de verkiezingscampagne een aantal dagen in Oost-Timor. Hij hield er een dagboek bij. Zijn indrukken over de campagne en de inzet ervan.

Woensdag 8 augustus in de ochtend - Antonio, 60 jaar zit op de drempel van zijn woning. Hij woont in de wijk Bella Vista, op de heuvels rond de hoofdstad Dili. Hij tuurt in de verte, waar de zee ligt te schitteren. "De oorlog is gelukkig gedaan. Wij moeten nu ons land heropbouwen. Op 30 augustus stem ik voor het Fretilin, want deze mensen hebben altijd voor ons gevochten, voor onze onafhankelijkheid". Terwijl we wat praten, dendert er vrachtwagen voorbij met de kleuren en de slogans van een van de 16 partijen, die kandidaten voorstellen bij de verkiezingen voor de grondwetgevende raad. "Sommigen beloven ons het blauw van de hemel : gra-

tus 1999 had meer dan 78% van de bevolking zich, na 25 jaar Indonesische bezetting, uitgesproken voor de onafhankelijkheid. De uitslag van deze volksraadpleging ontlokte de razernij van de Indonesische militairen en paramilitairen, die maar twee weken tijd nodig hadden om het land plat te branden. Bij deze terreur vielen meer dan 1500 doden, 250.000 Oost-Timorezen moesten onder dwang vluchten naar het westelijk deel van het eiland. Meer dan 80% van de huizen en gebouwen werd vernield. "Ondanks de massale aanwezigheid van de Verenigde Naties en enorm veel beloften gaat de wederopbouw maar traag vooruit. Het beloofde geld komt er maar niet en de VN-structuren zijn zeer log", oordeelt Zacarias da Costa, de voormalige vertegenwoordiger van het Oost-Timorees verzet in Brussel.

Naar een nieuwe grondwet

Donderdag 9 augustus, in de late namiddag – Marcelino Gama en Jose Conceicao da Costa ontvangen ons in de lokalen van de pas opgerichte Syndicale Federatie van Oost-Timor. Het vakbondshuisje is zo goed als leeg. Een

Foto : Tineke D'haese

tis elektriciteit, gezondheidszorg, onderwijs... Ik geloof er niet veel van. Wat nu telt is de wederopbouw". Antonio heeft net zijn huisje weer heropgebouwd. Hij is weer begonnen met wat geïntenteelt. In september 1999, onmiddellijk na het referendum over zelfbeschikking, hadden de door Indonesië betaalde milities al zijn dieren gestolen en zijn huis in de fik gestoken. Op 30 augustus

tafel, enkele stoelen en een computer – een geschenk van een Portugese vakbond – vormen het enige meubilair. Marcelino is de vertegenwoordiger van de arbeiders uit de sector openbare werken. "Wij hebben beslist om met de verschillende politieke partijen gesprekken te voeren om er zeker van te zijn dat de rechten van de arbeiders in de nieuwe grondwet zullen worden opgeno-

men. Wij willen ook een nieuwe code voor het arbeidsrecht, waarin de vakbondsorganisaties zich kunnen herkennen. Op dit ogenblik zijn er veel misbruiken, vooral van de kant van de buitenlandse patroons. De Australische bazen bijvoorbeeld denken dat er voor hen geen wetten bestaan en dat ze zich alles kunnen veroorloven. Wij hopen dat we in de nieuwe grondwet voldoende beschermd worden". Dank zij de steun van LAIF-ET, een lokale partnerorganisatie van Oxfam-Solidariteit die zich gespecialiseerd heeft in de arbeidsverhoudingen in Oost-Timor, hebben de vakbondsvertegenwoordigers de grondwet van andere landen (Portugal en Zuid-Afrika bijvoorbeeld) bestudeerd en hebben ze een reeks aanbevelingen kunnen doen waarover zal gedebatteerd worden in de pas verkozen grondwetgevende raad.

De idee om een nieuwe grondwet op te stellen heeft een reeks debatten losgewerkt binnen het Oost-Timorese verenigingsleven : de gelijkheid tussen mannen en vrouwen, de rechten van de arbeiders zijn allemaal thema's die hun plaats zullen moeten krijgen binnen de nieuwe grondwetgevende vergadering.

Oxfam-Australië werkt heel nauw samen met een coalitie van een aantal vrouwenbewegingen. Deze vrouwenorganisaties hebben hun eisen samengebracht in een charter en hebben een eigen strategie uitgewerkt om deze eisen de nodige bekendheid te geven. Ondanks de deelneming van de vrouwen aan de verzetsstrijd, blijft er nog zeer veel te doen : 60% van de Oost-Timorese vrouwen is analfabeet en hun betrokkenheid bij de politieke besluitvorming blijft zeer zwak, in een plattelandsamenleving met een uitgesproken patriarchaal karakter.

Vrede, tolerantie, democratie

Zondag 12 augustus in de namiddag – Vandaag is er een belangrijk rendez-vous in het nationaal stadion in het centrum van de hoofdstad. Meer dan 10.000 mensen wonen er een groot concert bij voor vrede, tolerantie en democratie, een van de thema's van de nationale opvoedingscampagne voor burgerzin. Deze campagne wordt onder de auspiciën van de UNO gevoerd en heeft tot doel de bevolking in heel het land te informeren en aan te moedigen om aan de verkiezingen deel te nemen. Voor de Oost-Timorezen is de terugkeer van de vrede en de rust van onschatbare waarde. In dit stadion hebben op 15 juli laatstleden alle politieke partijen (op twee uitzonderingen na) een pact ondertekend, waarmee ze verklaren af te zien van het gebruik van geweld en zich neer te leggen bij de stembusresultaten.

Nieuwe ideeën

Dinsdag 14 augustus bij valavond – Bij zonsondergang komt Nono (25 jaar), ingenieur mechanica en op zoek naar een job, altijd een wandeling maken langs de zee, in de buurt van de haven. Hij spreekt goed Engels. Dat heeft hij tijdens de Indonesische bezetting geleerd aan de universiteit. Hij vertelt hoe moeilijk het is een baan te vinden, maar tegelijk toont hij zich erg enthousiast over de verkiezingen. "Een zware uitdaging voor ons", zegt hij. "Wij moeten de internationale gemeenschap tonen dat wij in staat zijn helemaal onafhankelijk te worden en ons land zelf te besturen". Nono gaat voor de

Partido Democratico stemmen, want dat is een partij die voornamelijk uit jonge afgestudeerden bestaat, die in Dili of aan de Indonesische universiteiten een diploma hebben behaald. "Zij brengen frisse ideeën mee, maar ze kennen Oost-Timor ook heel goed, omdat ze hier altijd hebben geleefd."

Iedereen voorspelt een gemakkelijke overwinning van de bevrijdingsbeweging Fretilin. De andere partijen, die naar de gunst van de kiezer dingen, zijn vaak de uitdrukking van louter persoonlijke belangen of van ideeënstromingen van voor 1975. De meeste waarnemers geven hen weinig kans op verkozenen. Nochtans zijn er enkele andere partijen die wel zetels in de nieuwe grondwetgevende vergadering kunnen bemachtigen. Vooral de Partido Democratico en de Partido Social Democratico. De eerste komt voort uit de studentenbeweging, die tijdens de Indonesische bezetting heel actief was en vooral aanhang heeft onder de jeugd. Deze partij is aanwezig in alle districten, omdat veel van de leden zeer actief waren in de clandestiene verzetsnetwerken, ten tijde van de Indonesische bezetting. De Partido Social Democratico situeert zich eerder in het centrum. De partij kent een vrij groot aantal Oost-Timorezen die uit ballingschap zijn teruggekeerd, zoals secretaris-generaal Zacaria da Costa.

Alles leren aan een sneltempo...

Vrijdag 17 augustus in de namiddag – In de lokalen van het NGO-forum bruist het van de activiteit. Sinds het land op weg is naar de onafhankelijkheid floreren de plaatselijke organisaties, die voortdurend van alle kanten worden aangesproken. Bij het Forum zijn niet minder dan 117 organisaties aangesloten. Er is een reeks werkgroepen aan de slag die zich over zeer uiteenlopende onderwerpen buigen : de landbouw, de vrouwenproblematiek, de rol van de NGO's, de nieuwe grondwet. De NGO's hebben ook alle hensen aan dek geroepen voor de opvoedingscampagne voor burgerzin in alle districten van het land. Het Forum heeft ook groepen van observatoren opgericht, die heel het verkiezingsproces hebben opgevolgd : van de inschrijving van de kiezers en politieke partijen tot de telling van de stemmen.

Iedereen verwacht dat de stembusgang probleemloos zal verlopen. Tot hier toe zijn er slechts enkele kleine incidenten geweest : wat intimidatie tijdens politieke meetings of manifestaties. De diverse politieke leiders, die we ontmoetten, bevestigen allen dat de aanwezigheid van de VN-vredesmacht en de strikte grenscontroles (en zelfs de tijdelijke sluiting van de grenzen vanaf 22 augustus) provocaties vanuit Indonesië moeten vermijden. De kalender, die door de VN is opgesteld en door alle politieke stromingen is aanvaard, zal normaal worden nageleefd. Maar het blijft een race tegen de klok. De Oost-Timorezen willen zo snel mogelijk hun land zelf besturen (het bestuur staat nog steeds volledig onder de VN-voogdij). Hoe langer de uitwerking en goedkeuring van een nieuwe grondwet op zich laat wachten, hoe langer het zal duren vooraleer Oost-Timor daadwerkelijk onafhankelijk is. En dat verklaart de motivatie en de mobilisatie van heel de bevolking en van de belangrijkste politieke leiders om deze kalender te respecteren. Als alles vlot verloopt, wordt Oost-Timor formeel onafhankelijk op het einde van het jaar of ten laatste begin 2002.

Met de zegen van monseigneur Bello

Zondag 19 augustus – acht uur s'ochtends – Zoals steeds op zondag verzamelen de inwoners van de wijk Balide in hun kerk. Het gebedshuis is veel te klein om de honderden gelovigen te ontvangen. Wie te laat komt, sluit zich aan bij de groep die in de tuin rond de kerk naar de toespraken luistert, die via luidsprekers worden uitgezonden. De priester leest een herderlijke brief voor van aartsbisschop Bello (een man die een belangrijke rol heeft gespeeld tijdens de onafhankelijkheidsstrijd en samen met José Ramos Horta de Nobelprijs voor de vrede deelde in 1996). De brief is duidelijk een onderdeel van de campagne voor burgerzin, waaraan alle politieke en maatschappelijke krachten in het land deelnemen. Zonder een voorkeur te geven aan een van de partijen, moedigt deze campagne de bevolking aan deel te nemen aan de verkiezingen en een kandidaat aan te duiden, die hun verwachtingen moet inlossen. De kerk sluit zich eveneens aan bij de oproep tot vrede en tolerantie. Dat de kerk haar verantwoordelijkheid opneemt wordt erg geapprecieerd. Volgens Zacarias da Costa kan dit kerkelijk engagement "bijdragen tot een massale deelneming aan de stembusgang, wat iedereen voor 30 augustus verwacht."

De enkele dagen die ik in Dili verblijf, in het hart van de verkiezingscampagne, leveren mij het bewijs van de grote vitaliteit van het Oost-Timorese volk en van de enorme hoop die is gewekt door de overwinning van de Oost-Timorezen tijdens het referendum van 1999. En die geestdrift en de wil om de vrede te bewaren zullen nodig zijn om de heropbouw van het land aan te pakken. De nieuwe leiders van dit land zullen deze steun van hun bevolking broodnodig hebben om de moeilijke taak tot een goed einde te brengen om van Oost-Timor een echte onafhankelijke staat te maken.

"Wij zijn er ons van bewust dat we nog een aantal jaren nodig zullen hebben om onze eigen politiek te bepalen, want op dit ogenblik zijn we nog volledig afhankelijk van de internationale gemeenschap", geeft Zacarias da Costa toe. En inderdaad de macht van de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds en de Aziatische Ontwikkelingsbank drukken vandaag nog steeds een zware stempel op de politieke beslissingen en de toekomst van het land. Gelukkig hebben de Oost-Timorezen een lange verzetservaring. Die zal in ieder geval van pas komen voor de volgende etappe, die hun onomstreden leider, Xanana Gusmao, omschreef als: "de andere kant van ons onafhankelijkheidsstreven, namelijk de bevrijding van het volk".

Dominique Vanderborght

De stemmen zijn geteld

Op 30 augustus werd er in Oost-Timor een grondwetgevende vergadering verkozen, die 88 zetels zal tellen. 75 leden werden op nationaal niveau verkozen, 13 op districtsniveau. Voor 20 juni laatstleden moest er een volkstelling worden georganiseerd en het kiezersregister worden opgesteld.

425.000 kiezers hebben aan de stembusgang deelgenomen op een totaal van ongeveer 800.000 inwoners. Er waren meer dan 1.100 kandidaten, die verdeeld waren over de lijsten van 16 partijen (er namen ook 17 onafhankelijken deel). 27% van de kandidaten was vrouw. 91,3% van de stemgerechtigden bracht zijn stem uit. 24 van de 88 leden van de nieuwe grondwetgevende vergadering zijn vrouwen.

Het Fretilin (Revolutionair Front van het Onafhankelijke Oost-Timor) boekte een minder overweldigende overwinning dan verwacht: 57,3% van de stemmen of 55 van de 88 zetels in de grondwetgevende vergadering. De Democratische Partij (Partido Democratico) behaalde 7 zetels. De Sociaal-Democratische Partij en de ASDT (Sociaal-Democratische Associatie van Oost-Timor) kwamen uit op elk 6 zetels. De andere partijen behaalden 2, 1 of geen zetel. De twee christen-democratische formaties, de PDC en UDC/PDC scoorden slecht: respectievelijk 2 en 1 zetel.

Op 15 september werd de grondwetgevende vergadering geïnstalleerd. De 88 verkozenen hebben dan precies drie maanden de tijd om een nieuwe grondwet op te stellen en goed te keuren. 60 leden van de vergadering moeten instemmen met de nieuwe grondwet. Het Fretilin beschikt dus niet over een absolute meerderheid. De grondwet beslist uiteraard welk politiek systeem er in Oost-Timor zal worden geïnstalleerd. Op basis daarvan moeten er dan snel presidentsverkiezingen komen. Verwacht wordt dat die in december van dit jaar of uiterlijk in januari volgend jaar hun beslag zullen krijgen. De grondwetgevende vergadering kan dan worden omgevormd tot een wetgevende vergadering. De terugtrekking van het huidige VN-bestuur is gepland tegen februari 2002. Xanana Gusmao, de door alle politieke fracties gerespecteerde, historische leider van het Oost-Timorese verzet, nam niet deel aan deze verkiezingen. Verwacht wordt dat hij kandidaat zal zijn voor het presidentschap.

